

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright
22. 07. 2012.

Petar Kropotkin

Anarhizam u Rusiji

Petar Kropotkin
Anarhizam u Rusiji
1907.

Preveo Zoran Đindić. Preuzeto iz Petar Kropotkin,
Anarhizam i moral, Prosveta, Beograd, 1984, str. 201–213.
Kompletni podaci o izvoru nisu dostupni. U korišćenoj zbirci
tekstova, stoji: „Tekst 'Anarhizam u ruskoj revoluciji' Kropotkin je
napisao i objavio u Londonu, 1907. (Ruskaia revoliutsiia i
anarkhizm).“ (Zoran Đindić) Ali, taj naslov ukazuje na drugi tekst.

<http://anarhisticka-biblioteka.net>

1907.

vlasti, ali zato pomaže potpunom preobražaju na svim područjima života, preobražaju koji mora predstavljati smetnju svima onima koji teže vlasti.

To je ono za šta se mi borimo! Uvek priskakati u pomoć onima koji svoj glas podižu za potlačeni i pobunjeni narod, pri čemu se naš viši zadatak, naša viša misija sastoji u pripremi i podržavanju narodne revolucije, jedna misija koju ne prihvataju ni „borbena organizacija“ socijalrevolucionera, ni socijaldemokrati, a koju ne bi mogli ni da izvrše. Treba samo pročitati primedbe gospodina Rubanoviča u *Tribuna Russe*, videti ovaj paternalistički, očinsko-prekorni ton upućen Gaponu, pa shvatiti da ovde jedan nasuprot drugom stoje dva temeljno različita pogleda na svet: njihov i naš.

Vi znate, drugovi, da je moje lično uverenje da nijedna revolucija ne može biti rezultat rada jedne partije, ma kakve osobine ona imala, nego da je ona plod težnji najrazličitijih revolucionarnih partija, počev sa zemstvi- ma i završavajući sa nama. Stoga je razumljivo što verujem da i pristalice *Iskre* kao i socijalrevolucioneri poseduju legitimnost, i nikom ne bi bilo draže nego meni kada bismo se udružili u prijateljskom, federalnom savezu. Ipak, sve više se pokazuje da je jedan takav savez veoma teško održavati. Jer, sve vođe ovih partija – možda sa izuzetkom N. Čajkovskog – reč federalizam i saradnju razumevaju u smislu *potčinjavanja*.

Oni sa svog stanovišta svakako imaju pravo kada naše slobodarske, anticentralističke ideje i težnje proglašavaju štetnim za centralizam njihovih partija. Međutim, kakvo udruživanje, kakve zajedničke akcije su moguće pod pretpostavkom takvog gledanja na stvar?

Jedino i najbolje sredstvo anarhističkog pokreta u Rusiji, kao i ruskog anarhističkog pokreta u inostranstvu, koje obezbeđuje dobre odnose i sa drugim socijalističkim partijama (što je naravno veoma poželjno), jeste: *stvarati nezavisne organizacije i boriti se za očuvanje te nezavisnosti!*

priključili narodnom pokretu, a kao drugo, već unapred bi imali pripremljen efikasan odgovor na užasne surovosti one nedelje. Umesto da budu sa narodom, da predvide nužnu konsekvencu demonstracije i da se pripreme na akcije koje je trebalo preduzeti u ponedjeljak i u naredne dane, metafizičari demokratskog socijalizma – podjednako njihovo desno krilo: ruski marksisti i socijaldemokrati, kao i levo: socijalrevolucioneri – nisu razumeli svoju ulogu u ovom narodnom pokretu, i pokret ih je nadržastao.

Mi moramo samostalno nastupati, nezavisni od svih drugih partija; ne treba da težimo sporu sa njima, ali, isto tako, ne treba da se stidimo naših ideala. U nama živi nešto sasvim specifično: naš pojam suštine i postojanja istorije, naše verovanje u oslobađajuću svemoć stvarnog preobražaja. Mi smo zadovoljni time da ovoj revoluciji ponudimo našu snagu, ljubav i oduševljenje, a da pri tome ne želimo steći kapital ili egoističke privilegije, i znamo da će ova revolucija, zbacujući despotski režim, doneti i čas socijalnog oslobođenja.

Mi smo prvi koji se iskreno raduju kada se i „teoretičari“ konačno uvjere u to kakav silan napredak je u narodnim masama doživelo saznanje o nužnosti borbe. Ali, da li će biti moguće dugotrajnije ići sa njima ruku pod ruku? Da li će oni zaista ostati dugo sa ruskim narodom i njegovom revolucijom?

Uloga anarhista u istoriji se uvek sastojala u tome da propovedaju suprotnost naroda prema državi; to će biti njihova uloga i u ruskoj revoluciji. Mnogi se već u Rusiji posvećuju ovom zadatku a da pritom možda i ne znaju da su već postali anarhisti; njima, prijatelji moji, moramo preneti pobedonosnu snagu jednog svesnog opredeljenja.

Anarhisti i ostale partije

Ovaj veliki zadatak postavila nam je istorija. To je zadatak na čijem izvršavanju su radili već oni koje su žirondisti za vreme francuske revolucije nazvali *anarhistima*, zadatak sličan onom koji su sebi postavili revolucionarni komunisti u Francuskoj od 1792. do 1793, zaista revolucionarni krugovi u Lionu i celoj Francuskoj tog vremena. Niko ne želi da taj zadatak preuzme na sebe, mi smo jedini izuzetak: on ne vodi moći i

Sadržaj

Uvod	5
Preko koje organizacije se može najbolje pomagati ruskoj revoluciji?	7
Organizacija za borbu	11
Anarhisti i ostale partije	14

i šefova policije uopšte ne dovede do promene odnosa. Videti u terorizmu isključivi zadatak anarhizma isto tako je besmisleno kao i potpuno odbacivanje terorističkih akcija u Rusiji, kako to čine predstavnici *Iskre*. Predigra, međutim, još ni u kom slučaju nije sama drama.

Glas razgnevljene javne savesti, probuđen petrogradskim krvoprolićem, mora naći svoj izraz; pucanje na radničke demonstracije mora po svaku cenu prestati; odredi Kozaka i vojnika moraju se obuzdati. Međutim, time stvar ne srne da bude okončana. Mi se u Rusiji već nalazimo u revolucionarnoj epohi; to se ispoljava u svim gradovima. Međutim, ni to nije sve. Revolucija neće napredovati sve dok radnici i seljaci veruju da će preko cara postići poboljšanje svojih životnih uslova. A da bi se ovo ludačko verovanje istislo iz njihovih glava i srca, neophodan je veliki masovni pokret, a zadatak ruskih anarhista jeste agitacija za stvaranje jednog takvog pokreta.

* * *

U skladu sa našim idejama, mi smo uvek bili spremni da podržimo socijalrevolucionere, sa kojima nas zbližavaju mnoge zajedničke simpatije i shvatanja. I u budućnosti smo uvek spremni da im pomognemo, ukoliko nužda i okolnosti nalože zajednički rad. U ovom pogledu se ponašamo kao pariški anarhisti koji su u interesu obaranja Gambette saradivali sa blankistima, ili kada su se udružili sa njima da bi u slučaju izbora Julesa Ferryja za predsednika zajedno pozvali na ustanak.

Ali iz svega ovoga ne sledi da bi trebalo iz čiste ljubaznosti da potisnemo naše shvatanje revolucije i života, i da prihvatimo socijaldemokratsko. To ni u kom slučaju. Mi već sada znamo da će se danas ili sutra na svakom koraku pojaviti suprotnosti, i zbog toga se mi moramo odmah, u ovom trenutku, brinuti da utvrdimo naše stanovište o svetu i životu uopšte, i konkretno, o ruskoj revoluciji. Ne treba puno da tražimo primer koji pokazuje postojanje nesaglasnosti. Iz Rusije su nam javili da su pre 22. januara socijalrevolucioneri i socijaldemokrati u Petrogradu i Moskvi bili protiv narodnog pokreta koji je one neobične nedelje poveo Gapon. To je i sasvim razumljivo, pošto ova gospoda uopšte nisu razumela taj pokret. Da su se tu u većem broju našli anarhisti, oni bi se, kao prvo,

a drugi kao njihovi pomoćnici – vraćaju se oni u zajedničke borbene redove.

Šta bismo, međutim, rekli o sledećoj situaciji: pretpostavimo da izdavači jednog revolucionarnog lista pomažu aktivnost nekolicine individualnih boraca; nakon što su izvršili svoje delo, oni se ne vraćaju u redove svoje braće, nego se konstituišu kao „centralni komitet“ anarhističke ili neke druge revolucionarno-socijalističke partije? Sasvim sigurno da bi to bilo apsolutna negacija upravo onih principa koji su npr. socijalrevolucionerima u Rusiji omogućili da izvedu niz uspešnih napada protiv vladajućeg sistema, napada koji su bili mogući samo zato što izvršiocu nisu prethodno morali da pregovaraju sa centralnim komitetom i da od njega dobiju odobrenje.

Izvesno, centralni komiteti su za živi pokret u Rusiji jednako veliko zlo kao i drugde. Uz to dolazi još jedan značajan moment. Ne smemo zaboraviti da terorizam još ne znači preobražaj. Većina ljudi, koji samo površno poznaju naše ideje, u anarhizmu ne vide ništa drugo do izraz krvave osvete protiv nasilja; međutim, vrlo skoro će oni morati da nauče da ovaj sasvim suženi pojam revolucionarnih problema uopšte ne pokriva celu stvar. Pored individualnih izraza nezadovoljstva, u Rusiji je još nešto nužno, naime ono što priprema put za socijalni preobražaj. Anarhisti Španije, Francuske i Italije izvršili su mnoge pojedinačne akcije osvete ali su ipak ubrzo uvideli da je za socijalni preobražaj nužno *nešto drugo*.

Oni su uvideli da je pre svega nužno široke narodne mase upoznati sa našim idejama. Okrenuli su se tim narodnim masama, radili su sa njima i u njima, naučili su ih generalnom štrajku, pokazali su i demonstrirali beskorisnost malog, ograničenog štrajka i time pokazali da generalni štrajk treba da se usmeri protiv izrabljivanja i pokoravanja naroda.

Upravo u ovu epohu prosvjećivanja i buđenja narodnog pokreta ulazi današnja Rusija. Više nego igde drugde, kod nas je nužno – kao što je 22. januara Gapon vrlo dobro shvatio – da se narodne mase povežu.

Akcije koje zahteva kako glas individualne tako i glas narodne svesti, kao u slučaju Andolijo ili Balmaševa, izvršavali su uvek pojedinci, nemajući potrebe za nekim centralnim komitetom. Međutim, moramo ponoviti da se težište revolucije ne nalazi u takvim akcijama. Lako je moguće da odstranjivanje pola tuceta moćnih ruskih prinčeva, ministara

Uvod

Anarhistički pokret se začeo i u Rusiji. Još je on veoma mlad, još on *traži* vlastiti put, ali već teži tome da u svome delovanju bude samostalan i nezavisan; on održava drugarske odnose sa ostalim revolucionarnim grupama – u onoj meri u kojoj su one zaista revolucionarne! – ali je istovremeno u njemu jaka tendencija za odvajanjem od svih drugih partija organizovanih na drugačiji način. Dugo su anarhisti, naročito u južnoj i zapadnoj Rusiji, delovali u tesnoj vezi sa socijalrevolucionerima i pristalicama Jevrejskog saveza. Ali došao je trenutak kada su naša braća u Rusiji, isto kao i u drugim delovima sveta, shvatila nužnost samostalnog delovanja, nužnost konstituisanja u posebne, direktno anarhističke grupe, da bi se, koliko je moguće, sprečila zabuna koja je nastala zbog toga što nije postojao definisani anarhistički pokret.

I kao što se i inače događa kod anarhista, neodložna nužnost takve čiste podele odmah je našla svoj izraz u inostranstvu, među stranim grupama koje pomažu ruski revolucionarni pokret, u Švajcarskoj, u Engleskoj, Francuskoj, a takođe i u Sjedinjenim Američkim Državama.

U ruskom anarhističkom listu *Hleb i volja* (Hleb i sloboda) objavljeno je nekoliko rezolucija prihvaćenih na maloj konferenciji koju su drugovi održali neposredno pred Božić 1904, u Londonu, a u kojima se izražava uverenje da anarhistima, ukoliko žele da ostanu anarhisti, nije moguće da deluju u drugim partijama i sa drugim partijama.

Ja sam lično već odavno imao takvo mišljenje. Tome me neprekidno poučavalo moje iskustvo i sve ono što sam preživeo i kroz borbu naučio; međutim, shvatio sam i to da ćemo u Rusiji morati proći i period u kome ne postoji posebna delatnost anarhista, odvojena od revolucionarne delatnosti drugih socijalističkih škola. Sada se ipak svuda snažno ispoljava osećanje da je ovaj period prošao; njegovo nasilno produžavanje može imati samo štetne posledice za našu zajedničku stvar. Ne možda zbog ličnog samoljublja, ne zato što bismo sebe smatrali „izabranim narodom“; ne, prosto je tok događaja ono što naše drugove prisiljava da istupe kao samostalan pokret.

Sasvim je izvesno da će se u njihovoj delatnosti ispoljiti poneko neiskustvo mladosti; pa ipak, sa samom stvari to ne stoji u bitnoj vezi, *jer*

početi se mora. Budući da u našem pokretu ne postoji neki nadzorni komitet koji kontrolira rad grupa, i nikad neće smeti da postoji, one će potpuno biti upućene na vlastito iskustvo i vlastite sposobnosti, kao i, ukoliko to žele, na savete i delatnu podršku starijih drugova.

Da li u Rusiji ima mnogo ili malo anarhista, to ja ne znam; ovo pitanje zapravo i ne smatram naročito važnim. Jer takvih koji simpatiziraju sa našim anarhističkim idealima ali još nisu izričito izjavili: „Ja sam anarhista!“ – takvih ima u Rusiji veliki broj, a broj onih koji će se bezrezervno opredeliti za anarhizam zavisi od dva pitanja:

1. U kojoj meri će se rasturati anarhistička literatura i na koliko mesta će se to zbivati?

2. Do kog stepena će svi oni koji su na sebe preuzeli odgovornost da u Rusiji reprezentuju naše ideje, ozbiljno slediti svoj – želim to da bez uvijanja imenujem, s obzirom na dolazeću revoluciju – *veliki zadatak*, koji se sastoji u stvaranju ozbiljnog, anarhističkog pokreta, koji će biti dostojan poverenja ruskih seljaka i radnika?

Prihvatimo se posla!

I ma kako malobrojni mi u ovom trenutku bili, naša najjednostavnija dužnost je da radimo na tome da se što pre u celoj Rusiji prospe seme zdravog, snažnog i poverenja dostojnog anarhističkog pokreta; pokreta čiji su koreni u samom narodu, koji u sadašnjem, istorijskom trenutku mora biti ispunjen životom i idealnim stremljenjem da bi sproveo ideje anarhističkog socijalizma, ideje istinskog narodnog ustanka – koji ne bi čekao uputstva „odozgo“ – ideje opšteg oslobođenja rada, onako kako to narod razume. Moramo težiti tome da delujemo u smislu lokalne nezavisnosti i lične inicijative, utoliko pre što se sve druge partije trude da *stvore snažnu državnu vlast, da uspostave državni socijalizam, koji je identičan sa gušenjem svake lokalne nezavisnosti i sa uništavanjem svake lične inicijative.*

U vremenu koje je iza nas radili smo na tome da posejemo ovo anarhističko seme, ove ideje samostalnosti. Klanice ljudi u Petrogradu prisilile su nas da udvostručimo naše napore; u svakoj od tih prilika je jasno došla do izražaja bespomoćnost svih drugih socijalističkih partija; njihova pozicija koja je otuđena od naroda, njihova nesposobnost da shvate bit revolucije i da poštuju način na koji narod deluje, njihovo nepoverenje

Utoliko je potrebnije stvaranje korita kojim bi reka anarhističkih ideja potekla i u Rusiji!

Naša najviša ambicija jeste da u Moskvi ili Petrogradu pokrenemo vlastiti list. Međutim, za to se moraju sabrati značajnije snage i razviti življa aktivnost. Najsvetija dužnost svih nas jeste da ovaj postojeći list u skladu sa svojim mogućnostima podržavamo finansijski i literarnim prilozima, i da vodimo računa o tome da naša sredstva ne budu rasipana već da pritiču *za našu vlastitu, anarhističku stvar!*

Unošenje literature u Rusiju se odvija prilično dobro, međutim, za prijem i širenje te literature su neophodni naši istomišljenici. Ovde se ne smemo osloniti na socijalrevolucionere, ni u inostranstvu ni u samoj zemlji. Tek posle čekanja dugog godinu i po dobio sam od njih definitivni odgovor: ni pod kojim uslovima ne žele oni da preuzmu našu literaturu, sa izuzetkom mojih memoara. Dobro, vrlo dobro. Tim važnije postaje za nas traženje vlastitih puteva i njihovo plodno korišćenje. Razmislite dobro, drugovi, na koji način ovde možete pomoći (novcem, literaturom, ličnom pomoći), i delujte u skladu sa tim.

Organizacija za borbu

A sada da se pozabavimo pitanjem da li bi bilo poželjno i korisno pomagati poznatoj i slavnoj borbenoj organizaciji socijalrevolucionera. O ovome ću u jednoj rečenici kazati svoje mišljenje.

Najveća nesreća za ruski revolucionarni pokret bi proizašla iz centralizovanja svih njegovih borbenih akcija u jednu organizaciju.

O ovoj temi bi se moglo ispisati bezbroj stranica; ali ukoliko samo stvarnosti pogledamo u lice, odgovor na navedeno pitanje nudi se sam od sebe.

Srce svakog revolucionara radosno će se prikloniti čoveku kao što je Balmašev; ipak, neće svaki revolucionar biti sklon tome da se solidariše sa onima koji se predstavljaju kao deo te grupe. Jedan Andolijo, Breši, jedna Vera Zasulič, jedan Vejan, Kravcinski – to su bili ljudi od akcije. Drugi su bili njihovi *pomoćnici*, i ništa više od toga. Njihova uloga se ovim iscrpljuje. Takvi ljudi su obično veoma ozbiljni i ćutljivi, uzdržani karakteri, i nakon što su izvršili svoje delo – jedni kao neposredni akteri

pokroviteljski ton i svom silom se trudili da od njega naprave disciplinovanog vojnika njihove, socijaldemokratske, revolucije! Loš i štetan je bio njihov stav prema pokretu u Petrogradu. Ja sam putem pisama najtačnije informisan o svim zbivanjima: o prethodnim većanjima i o ponašanju takozvane inteligencije prema pokretu u Petrogradu. Tako su, na primer, *socijaldemokrati u celom velikom narodnom pokretu videli samo delo vlade i agenata!* Čitav ovaj pokret hiljada i desetine hiljada proletera, koji su, slično čartistima, marširali ka palati, marširali ka parlamentu, sa uzvikom na usnama: „Neka pucaju na nas ako drugačije ne može da bude, ali tada će se narodu otvoriti oči!“ – ovaj komplikovani i istinski narodni duh je za naše socijaldemokrate bila knjiga sa sedam pečata. U čitavom pokretu su oni videli samo potpirujući uticaj vlade! Isto to – naime, da je čitava stvar samo delo nekolicine agenata – tvrdili su oni povodom blankističkog pokreta iz godine 1869–70, koji je bio uperen protiv Napoleona Trećeg; tako su oni nazivali i pokret od 31. januara, koji je proizveo 18. mart i tako su označavali celokupni anarhistički pokret u Francuskoj 1893–95!

Događaji se u ruskoj revoluciji ne izmenjuju ujednačenim tempom. Za vreme kraćih ili dužih pauza jedan bi anarhistički organ u inostranstvu bio izuzetno značajan. Njegov zadatak bi se sastojao u tome da razjašnjava događaje, da izlaže ispravno stanovište i da javno mnjenje pripremi na dolazeće događaje, demonstrirajući njihovu neizbežnost. Ali u Rusiji su još neophodniji agitacioni spisi i brošure. Za vreme pisanja ovog članka dobio sam pismo iz Ženeve u kome se od mene traži da pošaljem agitacionu literaturu, naročito za seosko stanovništvo.

„U poslednje vreme“, tako mi pišu, „često nam dolaze ljudi – koji ponekad uopšte nisu anarhisti – koji se vraćaju u Rusiju i od nas traže agitatorsku i anarhističku literaturu za narod; dešava se da im ništa ne možemo dati da bi na ovaj način preneli u Rusiju, i to je jedan veliki nedostatak.“

Izričito ponavljam: ruska revolucija neće biti završena za jednu ili dve godine! Ona će potrajati, pet, šest ili sedam godina. A veliko, socijalno talasanje neće čak ni za deset godina doseći svoj kraj. Naš zadatak će naročito u prvim godinama biti da se beskompromisno borimo za revolucionarne principe i njihove rezultate i ostvarenja, da bismo preduhitrili težnje najrazličitijih izrabljivača, jer i revolucija ima svoje izrabljivače.

u istinski narodni pokret i njihova ograničena, metafizička, teorijska shvatanja o suštini i pojmu revolucije uopšte.

Preko koje organizacije se može najbolje pomagati ruskoj revoluciji?

Već sam praktični život odgovara više ili manje jednoznačno na ovo pitanje.

U Londonu, Parizu i Ženevi itd., već postoje različite grupe – nezavisno jedna od druge – koje su postavile sebi u zadatak da svim snagama koje im stoje na raspolaganju potpomažu širenju anarhističke propagande u Rusiji, i tome da se svi ljudi koji dele naše uverenje udruže u veliku, snažnu, istinski revolucionarnu partiju. Sve to je još vrlo mlado i nalazi se u stadijumu prvog ispitivanja; međutim, ono što mi hoćemo i što treba da bude ostvareno jeste da u svim radničkim grupama i naročito u ruskim selima stalno postoje ljudi koji su spremni da idu sa narodom i da se sa njim bore za zajedničku stvar. Narodna revolucija u Rusiji će po svojim tendencijama uvek biti anarhistička; ona se neće zaustaviti na pola puta, kako to žele teoretičari, koji užurbano propisuju: dovde i ni koraka dalje! – pri čemu ovim „ni koraka dalje“ uvek misle na onaj trenutak u kome državna moć prelazi u ruke njihove partije. – Da se to, međutim, ne bi dogodilo, mi radimo na tome da pronađemo prave ljude i da ih udružimo u jedan pokret koji treba da postane ozbiljna snaga, moć sastavljena od pouzdanih ljudi, odanih našim idejama i našim idealima.

Revolucija u Rusiji jedva da je počela. Ona će trajati duže nego tek jednu ili dve godine. Ideje u narodu će se brzo razvijati pod uticajem događaja koji se izmenjuju; ali revolucija će morati da prevlada mnoge negativne uticaje, koje vrše oni koji na revoluciju gledaju kao na paradu koja se odigrava pod zapovedništvom različitih autoritarnih komiteta, koji se, sa svoje strane, neprekidno plaše toga da se kompromituju malim lokalnim narodnim ustancima, i koji su zapravo neprekidno zabavljeni pripremanjem svoje vodeće uloge u budućem parlamentu koji zamišljaju.

Nama anarhistima pripada zadatak da ujediniamo one ljude u Rusiji čije stremljenje se ne koncentriše na osvajanje vlasti, čiji cilj nije to da

vladaju u budućoj konstitucionalnoj državi, nego čije su težnje okrenute ka tome da tako snažno koliko je moguće deluju u širokoj i dubokoj narodnoj revoluciji, za to da se ostvare *socijalni* zahtevi naroda; već sada je revolucija u svojim težnjama socijalna, pošto su prvi zahtevi naroda uvek bili socijalnog karaktera i glase, kratko i jasno: *mora se učiniti kraj sa izrabljivanjem ljudske radne snage, sa svakim kako ekonomskim tako i političkim izrabljivanjem!* Ovaj naš zadatak koji predstoji jeste velik, težak, komplikovan zadatak, a pošto mi predviđamo i vidimo da će rezultati revolucije u potpunosti zavisiti od ove naše anarhističke delatnosti, mi pre svega težimo tome da za naš pokret pripremimo snažnu, sigurnu i ozbiljnu osnovu.

Prvi koraci su već učinjeni, i već su – na žalost – počinjene i prve greške i zablude. Ipak, revolucionarno iskustvo se ne stiče za jedan dan.

Što se tiče rasprostranjenog uverenja, po kome se negde u inostranstvu nalazi jedan anarhistički centralni ili izvršni komitet, to ja naprotiv izjavljujem izričito i pozitivno da takav komitet ne postoji. U Londonu postoji jedna potpuno javna ruska anarhistička grupa, koja se ne bavi nikakvom konspirativnom delatnošću i sastoji se od ljudi veoma dobro poznatih među tamošnjim Rusima. Ova grupa se služi svojim snagama i sredstvima kako najbolje zna i ume, bez spoljašnjih uticaja i potpuno samostalno; tako se, na primer, ni Čerkezov ni ja ne mešamo u njihovu delatnost. Slična grupa se formira u Parizu, a jedna treća u Ženevi. Između te tri grupe postoje prijateljski odnosi, međutim svaka radi potpuno samostalno. Za anarhistički pokret u Rusiji je pomoć inostranstva od životnog značaja; ta pomoć se može sastojati u finansijskom podržavanju njihove aktivnosti ili u uključivanju u tu aktivnost ljudi koji su *sposobni i odlučni da se u Rusiji angažuju u realizovanju gore pomenutih ciljeva.*

* * *

Sada se postavlja pitanje na koji način anarhisti mogu da ruski anarhistički organ *Hleb i Volja* postave na čvrste, sigurne temelje, i da na taj način našim drugovima u Rusiji pruže jedno izuzetno oružje.

List je krajem 1903. osnovala mala grupa drugova koji su s tim ciljem otputovali iz Rusije u inostranstvo i tamo odlučili da osnuju list na vlastiti rizik, ne uzimajući u obzir eventualno protivljenje nas starih. Svi mi smo

sa radošću podržali njihov poduhvat, ali tek pre vrlo kratkog vremena ja sam lično upoznao izdavača i dušu celog lista. Dovoljno je ako kažem da su ovaj drug i njegova žena – koja je veoma obrazovana i vrlo dobro poznata sa našom literaturom – veoma ozbiljne i simpatične ličnosti.

Grupa koja je pokrenula novine, kao i oni koji su sa tim poduhvatom simpatizirali, najpre su duže vremena razmišljali o taktici koju treba da sledi list; o ovom pitanju je objavljen niz članaka, pod naslovom *O osobenosti naše taktike*. Poznato je na koji način se ja lično ponašam u takvim slučajevima: nikakvo mešanje ni smetnje ovom samostalnom radu, naprotiv, isticanje samostalnosti, to je moja pozicija. Drugovi su mi slali svoje članke i ja sam uz njih pisao svoje komentare, ali pre svega je bilo nužno da su se osnivači lista jedini osećali odgovorni za sam list. Na ovaj način se list *Hleb i Volja* razvijao sve više u jedan samostalni ruski organ, koji su vodili drugovi u Ženevi. S vremena na vreme, kada smo za to videli potrebu, Čerkezov i ja smo listu slali po neki prilog, a pošto smo osećali potpunu solidarnost sa našim prijateljima, izdavačima lista, naše priloge smo uglavnom ostavljali a da ih nismo potpisivali. Kada sam u decembru 1904. upoznao direktnog izdavača, odlučio sam da za svaki broj pošaljem po jedan prilog, međutim, iznenadna bolest je sprečila ovu moju saradnju.

Jedna veoma značajna prepreka u razvijanju aktivnosti lista jeste nedovoljnost naših sredstava. Supruga našeg druga je veoma talentovana i obrazovana žena; umesto da se posveti jednom od mnogobrojnih poslova vezanih za izdavanje lista, ona je do sada bila prisiljena da lično u štampariji priprema slog za njegovo štampanje. Stoga apelujem na sve prijatelje našeg ruskog pokreta da što aktivnije potpomažu list *Hleb i Volja*, kao i širenje naše literature u Rusiji.

Naročito ovo drugo ne smemo da zanemarimo. U poslednje dve godine se kod ruske inteligencije, koja se duhovno kljuka ekonomskom metafizikom marksizma, može primetiti dalje nazadovanje u pogledu sposobnosti razumevanja političkih odnosa i načina života u drugim evropskim zemljama, duhovno nazadovanje koje je koliko žalosno toliko i začuđujuće.

Ko ne bi primetio infantilnu, glupu poziciju koju su socijaldemokrati zauzeli prema pokretu od 22. januara ove godine u Petrogradu? Ništa bolji nisu bili ni socijalrevolucionari koji su prema „ocu“ Gaponu zauzeli